

ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1987 m. birželio mėn. 20 d. / June 20, 1987 Nr. 120(25)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Griškevičius kritikuoja kultūrininkus

Gegužės 9 d. *Literatūra ir menas* išspausdino Lietuvos komunistų partijos centro komiteto pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus ilgą straipsnį „Demokratija ir meninė kultūra“, kuriame jis gana detalai nagrinėja persitvarkymų įgyvendinimą ir pasekmes Lietuvoje. Nors straipsnio pradžioje Griškevičius negaili žodžių reformoms girti bei kritikuoti tuos, kurie delsia prie jų prisidėti, jis kritikuoja kai kuriuos žurnalistų, rašytojų, kritikų, menininkų, kompozitorių ir redaktorių darbo aspektus, tuo būdu išreiškdamas savo nepasitenkinimą daugeliu Lietuvos kultūrinio gyvenimo naujųjų. Griškevičius jau kelis kartus anksčiau, pvz., *Pergalėje* vasaros mėnesį, reiškė savo nerimą dėl kai kurių atvirumo politikos poslinkių, o ši kartą nurodo, jo nuomone, priimtinių persitvarkymų ribas. Tai pirmasis šitokios apimties programinis pasisakymas pastaruoju metu.

Nors Griškevičius teigia, kad „kito kelio (išskyrus persitvarkymą – kg) nėra ir nebus“, ir apgailestauja, kad ne visi kūrėbinės inteligentijos nariai nuosirdžiai dalyvauja persitvarkyme, jis randa daug trūkumų net tarp persitvarkymo rėmėjų. Pasak jo, persitvarkymo vardanai, kaip persitvarkymas respublikoje jau vyksta, nes jau laikas „tarti ir atvira, nuosirdų, drąsų žodį apie dabartį“. Tad Griškevičius netiesiogiai siūlo grįžti prie senosios tvarkos. Juk jau keturiasdešimt metų fašistai ir publicistai raginami rašyti apie dabartinius tarybinių žmonių laimėjimus, išeikiant didžiausias klūtis ir kuriant naują, kokybiškai geresnį gyvenimą. O tokių pastangų rezultatai, nuolatiniai prasilenkimai su tiesa gerai žinomi.

Pastaruoju metu įdomiausias ir atvirausias diskusijos Lietuvoje yra apie istorinį romaną, diskusijos, dėl kurių Griškevičius anksčiau reiškė abejonių. Ši

kartą jis net nebando slėpti savo nekantrumo. Jis nurodo, kad „toliau agituoti vienas kitą šiuo klausimu prozininkai neturėtų... Mūsų požiūriu, toks kraštutinis polinkis į praeitį nėra prasmingas“. Be to, Griškevičius užsideda rašytojų laisvės gynėjo kapure. Atseit šiuo metu toks didelis spaudimas rašyti apie praeitį, jog daugeliui rašytojų „lyg ir nepatogu net užsiminti, kad jie yra pasiryžę ir toliau atidžiai gilintis į dabartį“.

Griškevičius ir menininkams turi patarimų. Menininkai klystų, mėginami atgaivinti „kultūros savaiminio vystymosi koncepciją“ arba suabsoliutindami menininko autonomiškumą. Nepateisinamos jų pretenzijos į ypatingą įžvalgumą, o partija toliau tes savo įprastą politiką su menininkais tartis „dėl principinių klausimų, ypač dėl požiūrių ir mūsų visuomenės vertybės“.

Redaktoriai irgi kliūva. Jie neturėtų spausdinti per daug kritiškų recenzijų ar pastabų. Griškevičius labai teisingai nurodo, kad reikia „skelbti keletą nuomonių tuo pačiu klausimu“. Bet yla išlenda iš maišo, kai jis duoda konkretų šio principo įgyvendinimo pavyzdį, būtent skelbiamus skaitytųjų laiškus, „kurių autoriai dėl praieitį patirtų nuoskaudų (kadaise nepastatytų pjesių, atmetusių scenarijų, nugenėtų rankraščių ir t.t.) nebesugeba suvaldyti emocijų ir kritiškai pažvelgti į save, savo charakterį“. Kitaip tariant, reikia leisti cenzoriams pateisinti savo elgesį.

Tačiau Griškevičius daugiausia tulžies išlieja ant kritiko Alberto Zalatoriaus dėl jo straipsnio šiuo metu *Kultūros barų* ketvirtame numeryje. Zalatorius tvirtino, kad „per pastaruosius dešimt penkiolika metų visa mūsų kultūra šiek tiek stabtelėjo, daugiau vystėsi kiekybiškai negu kokybiškai. Ejome į plotį, o ne į gylį. Sukomės ratu“. Zalatorius tvirtina, kad iš šios padėties galima išbristi, remiantis jaunąja karta arba tais, kuriais buvo mažiau pasitikima. Griškevičius nevyntoja reikalų į vata, kritikuodamas Zalatorių, kurio pasiūlymai ne radikalūs, bet dezorientuojantys, požiūris nihilistinis. Nepriimtina ir Zalatoriaus kritika, taikoma vadi-

Lietuvos krikštas

Prieš šešis šimtus metų paskutinis Europos kraštas – Lietuva priėmė krikštą.

JULIUSZ BARDACH

Tai reikė taipogi, jog daugiau kaip tūkstantmetį besitęsiantis Europos pakrikštijimas tapo užbaigtas. Viduržemio jūros baseine krikščionybė tapo vyraujančia religija jau IV-V amžiaus savaratoje. Baltijos jūros aplinkoje šis procesas prasidėjo apie penktą šimtą metų vėliau. Didžiųjų slavikųjų kraštų pakrikštijimas įvyko dešimtajame šimtmetyje, o baltų, būtent prūsų, lietuvių ir latvių, baigėsi tik XIV šimtmetyje. Šis laiko užsitiesimas parodo, su kokiais sunkumais susidūrė krikščionybės išplitimas viduramžių laikų Europoje.

Istorikus nuo seno domino pietryčių Baltijos jūros regione pasireiškęs pagonybės patvarumas, kai rytiniai kaimynai – rusai ir lenkai bei vakariniai kaimynai – vokiečiai ir galop net šiauriniai kaimynai – skandinavai jau prieš keletą amžių buvo tapę Kristaus mokslo išpažintais. Tik kai dvidešimtais XII amžiaus metais į Vyslos žemumai atsikraustė Teutonių švenčiausios Mergelės Marijos ordinas (nes taip skamba pilnas Kryžiuočių ordino pavadinimas),

o j Dauguvos žemumai atsikraustė Kalavijuočių ordinas (po to greitai susijungęs su kryžiuočiais), buvo užkariauti ir jėga atversti prisai bei latviai. Tačiau užtat su didesniu atsparumu lietuviai – stipriausieji iš tų giminingų tautų – gynė savo nepriklausomybę. Ju ideologinė atspara buvo protėvių religija, besiremianti gamtos jėgomis ir tas jėgas simbolizuojančiomis dievybėmis. Jų šventovės buvo šventosios girios. Gerbiami buvo žalčiai, kuriuos laikė kaipo namus apsaugojančias dievybes.

Pagonybės išlikimui Lietuvoje, be abejo, padėjo pritarimas, kurį j turėjo Lietuvos liaudyje, arba, tiksliau tariant – Aukštaitijoje ir tarpiniai su ja susiję žemaitijoje. Tačiau iš to negalima daryti išvados, jog čia užsiliko primityvus visuomeniniai santykiai. Nežiūrint paplitusių stereotipų, kuriuos įtvirtino istorinės apysakos ir jų paveiktas vaizdinis menas, XIII-XIV amžiaus lietuviai nevilkiavo laukinių žvėrių kailiais ir negyveno vien tik miškuose, nors pastarųjų jų krašte ir netrūko.

Lietuva ir Rusija

* Šis straipsnis buvo išspausdintas Varšuvoje leidžiamame savaitraščiui *Polityka* 1987 metų 19-tame numeryje. Vertimą paruošė Kazys Almenas.

namiesiems gyviesiems klasiškams, nes partija visada pasisakė už jėgų sutelkimą, o ne jų skaldymą.

Griškevičius labai jautriai reagavo ne be pagrindo, ir jis gynė ne tiek senųjų rašytojų garbę, kiek save ir savo artimiausius bendradarbius partijos ir valdžios viršūnėse. Griškevičius tapo pirmuoju sekretoriumi 1974 metais, tai jo kadencija apima beveik visą Zalatoriaus minimą 10-15 metų kultūros merdėjimo laikotarpį. Čia matyti, kokią nepatogioje padėtyje atsiduria Griškevičius ir kiti respublikų pirmieji sekretoriai dėl atvirumo ir persitvarkymo. Kuo atviriau ir griežčiau kritikuojami praeities trūkumai, tuo labiau kritikuojami tuometiniai partijos vadovai. O jie negali, kaip Gorbačiovas, kuris kitados, pvz., per LKP suvažiavimą 1981 metais, šlovino Brežnevo išmintį, skirti sau nuopelnus už dabartines reformas. Todėl nenuostabu, kad Griškevičius nori sustabdyti praeities klaidų kritika. Tik neaišku, ar jam pasiseks savo norą įgyvendinti.

K. G.

„Pakrikstyta Lietuva“ (medžio reljefas)

„Taip meldėsi lietuviai prieš krikščionybę“ (medžio reljefas)

Skulptorius Jokūbas Dagys

dama Polocką ir Viazną rytuose ir Kievą bei Podolę pietuose. Antroje pusėje XIV šimtmečio, Didžiojo kunigaikščio Algirdo laikais (1345-1377), Vilnius tapo realiu Maskvos konkurentu, siekiančiu sujungti rusų žemes.

Išsiplėtusioje Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės valstybėje valdančioji tauta tapo nedidele mažuma. Apskaičiuojama, jog lietuviai tesudarė nuo 10 iki 20% bendro gyventojų skaičiaus, o lietuvių etninė teritorija tik apie 10% visos teritorijos, kurią buvo užvaldę kunigaikščiai. Dominuojantys, lietuvių kunigaikščių valdžion pasidavę rusai buvo tapę krikščionimis jau prieš 400 metų. Kultūros prasme jie buvo pranašesni už nugalėtojus. Todėl rusiškas žemes valdantys lietuviai kunigaikščiai perėjo į pravoslaviją ir priėmė vietos papročius. Panašiai elgėsi ir jų palyda bei kariai, kurie susituokė su rusėmis. Kadangi rusai turėjo raštą, tai rusų kalba buvo naudojama ir kunigaikštijos kanceliarijoje, naudojosi ja daugiau ar mažiau taipogi kunigaikštijos valdantysis elitas.

Elitas ir dinastija jautė, jog pagonybės išlaikymas tampa anachronizmu ir vidiniam krašto išsivystymui, ir užsienio politiko-

je. O pastaroji Algirdo valdžios metu buvo nukreipta daugiausia į rytus.

Vilniaus dvaras palaikė gyvus ryšius su šiaurės-rytų Rusija, ypač su Maskva ir su Tverė. O kadangi įprastinė tų laikų politinių santykių forma buvo dinastinės vedybos, tai lietuviai kunigaikščiai neretai tuokėsi su Rusijos kunigaikštėmis. Taip pavyzdžiui, Algirdo žmona ir Jogailos motina buvo Tverės Didžiojo kunigaikščio Julijono dukra. Jos sūnui rusiškė pavyzdžiui darė įtaką meno sampratai; tai parodo kad ir Liublino pilies koplyčios išpuošimas rusiškoju-bizantiškuoju stiliumi jau 30 metų po Jogailos lotyniško krikšto.

XIV šimtmečio 80-ųjų metų pradžioje atrodė, jog Lietuva pasikrikštys Rytų apeigomis. Kai 1382 metais Didžiojo kunigaikščio sūna perėmė Jogailą, motinai tarpininkaujant buvo sudaryta sutartis su Didžiojo Maskvos kunigaikščiu Dimitriu Donskiečiu dėl vedybų su jo dukra. Kartu su vedybom priėmė būti pakrikštyti Lietuvos valdovai ir pagoniškoji liaudis. Tik 1948 metais išspausdintas, taigi seniesiems tyrinėtojų neprieinamas, dokumentas tvirtina, jog tuo metu buvo sudaryta

sutartis dėl: „vedybų didžiojo kunigaikščio Jogailos Algirdaičio. Jis ves didžiojo kunigaikščio Dimitro Ivanovičiaus dukrą, ir didysis kunigaikštis Jogaila pasikrikštys pravoslavijos tikėjime. (...) ir krikščionybę pasikelbs visiems žmonėms“.

Šis sutarimas tačiau nebuvo įvykdytas. Lietuviškajam politiniam elitui pasikrikštijimas Rytų apeigom turėjo daug minusų. Pirmiausia tai būtų stiprinę rusiškųjų kniazių ir ponų galia, o jų padėtis būtų buvusi sulyginta su valdančiuoju sluoksniu Didžiojoje Lietuvos kunigaikštystėje. Kadangi tie buvo gausesni ir turėjo aukštesnę kultūrą, tai galėjo priversti prie Lietuvos kilmingųjų ir valdančiosios dinastijos surusėjimo. Kad tai buvo realus pavojus, liudija Jogailos veiksmas po lotyniško krikšto. Jie aiškiai pabrėžia lietuviškojo tautinio elemento stiprinimą, palyginus su rusais. Toki pobūdį turėjo Jogailos 1387 metais paskelbtas katalikų ir pravoslavų vedybų draudimas, taipogi tuo metu išduotos privilegijos buvo taikomos tik tai lietuviams-katalikams. Kaip pastebi *Lietuvos istorijos* autorius J. Ochmanskis, kita priešiška Rytų apeigų krikštui priežastis buvo, jog tai nebūtų suvaržę Kryžiuočių. Pravoslavus jie laikė heretikais, prieš kuriuos taipogi reikėjo kovoti kalavijū.

Katalikiškoji alternatyva

Katalikiškoji alternatyva bliviai ir ateiti žvelgiantiems Lietuvos valdovams nuo seno atrodė išeitimi, kuri geriausiai apsaugotų lietuvių dominuojančią poziciją. Jau suvienytos Lietuvos įkūrėjas Mindaugas 1250 metais priėmė lotyniškąjį krikštą ir drauge su juo iš popiežiaus gavo karūną. Tačiau po keleto metų, patyres Lietuvos žmonių priešiskumą, buvo priverstas grįžti prie protėvių tikėjimo. Mindaugas ypač turėjo skaitytis su konservatyviaja žemaitija, kuri tiesiogiai kentėjo nuo Kryžiuočių agresijos. Kita nepasisekusi bandyma darė iškilus Lietuvos valdovs Gediminas 1324 metais. Didžiojo kunigaikščio pokalbiai su popiežiaus legatais buvo varžomi jo tarybos, kuri neleido valdovui praversti tuos pokalbius privačioje audiencijoje. Taryba

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Griškevičiaus kritika Lietuvos kultūrininkams • Lietuvos krikštas lenkų spaudoje • Naujas Palaimintasis ir klišės jam sukurti • Aleksandro Radžiaus eilėraštis • Baltų literatūrų konferencija • Apie Bažnyčią Lietuvoje • Nauji leidiniai

Karalius Mindaugas – krikščionis (medžio reljefas)

Šv. Kazimieras (medis)

Skulptorius Jokūbas Dagys

Lietuvos krikštas

(Atkelta iš 1 psl.)

remė šiuo atveju ir liaudis, kuri grasino sukilimu, jei Gediminas neatsisakys krikšto sumanymo.

Tačiau ilgai nedaug, kuria Lietuvos elitas tikėjosi gauti iš krikšto, nugalėjo dar tebetūnanti priešiška. Valdovai ir jų tarybos suprato, kad Lietuvos valstybei reikėjo ideologijos, kuri pajėgtų sujungti įvairius Aukštųjų regionų ir tampa jau sukurta su žemaitija. Svarbiausia reikšmė lietuvių padėties stiprinimui turėjo būtent tokio tikėjimo priėmimas, kuri būtų galima priešpastatyti skaičiams ir kultūra dominuojantiems pravoslavams rusams. Taipogi reikia atkreipti dėmesį į tai, jog antroje XIV amžiaus pusėje Vakarų kultūra atrodė patrauklesnė negu krizė pergyvenanti, sustabarėjusi Bizantijos sistema. Lotyniškųjų apeigų krikštas surišo Lietuvą su tom krikščioniškom valstybėmis, kurių dvasiniu centru buvo Roma. Jis suteikė jai politinį pripažinimą, kurio nebuvo teikiama pagoniškom valstybėms, nors aplinkybės susidėčius ir reikėdavo su jomis sudaryti sutartis. Ypačiai atsivertimas atėmė kryžiuočių agresijai moralinį teisėtumą ir sudarė geresnės galimybės apsaugoti žemaitiją nuo aneksijos. Ji buvo nuolatiniis kryžiuočių puolimo objektas, kurie tuo siekė sujungti savo žemes Prūsijoje ir Latvijoje į vieną galingą ordino valstybę.

Katalikybės priėmimą ilgai ap sunkino aplinkybės, jog lietuviai tai sutapatino su pasidavimu ordinui. Krikštas, kuris būtų kaip nors surištas su kryžiuočių ordinu, lietuviams reikėdavo priklausojeje ordinui, o tam jie kategoriskai priešinosi. Padėtis pasikeitė, kai iškilo galimybė priimti krikštą per lenkus.

Krevos sutartis

Lietuvos santykiai su Lenkija turėjo ilgą istoriją. Jau 1325 metais Vladislavas Lokietka sutuokdino sūnų Kazimierą su Gedimino dukra Aldona. Ir kitos lietuvių kunigaikštystės teko už Mazovijos ir Pamario kunigaikštystes. 1348-1349 metais, atsidūrus sunkioje politinėje padėtyje, Kestutis kreipėsi į Kazimierą Didįjį, idant tas tarpininkautų pas popiežių dėl Lietuvos pakrikštyjimo. Ta iniciatyva nepasisekė. Dvejais metais vėliau, militariškai nesėkmingai prispirtas, sutartyje, pasirašytoje su Vengrijos Liudviku, Kestutis pritarė pakrikštyti. Ar jis darė tai tik dėl taktiškų sumetimų, ar vietinis pasipriešinimas buvo tiek stiprus, jos jis turėjo atsisakyti savo sumanymo? Nesistengiant atsakyti į klausimą, tenka tik pabrėžti, jog valdovams ir jų taryboms aukščiausia svarba turėjo politiniai klausimai, o religiniai buvo

jiems pavaldūs. Taip privalejo būti taipogi per pasitarimus 1385 metais, kurie buvo vedami prieš Krevos sutartį.

Istorikai dar vis ginčijasi, ar Krevos sutarties iniciatyva išplaukė iš lenkų ar lietuvių pusės, iš tos aplinkybės, jog Lenkijos pasiuntiniai atvyko į Krevą, galima būtų spėti, jog Mažosios Lenkijos ponams, nes jie šiame reikale buvo ypačiai veiksmingi, tai buvo itin svarbu. Krevos sutartis surišo, kaip žinoma, Jogailos ir jo lietuvių pavaldinių krikštą su Didžiojo kunigaikščio jungtuvėmis su Lenkijoje valdančia Jadvyga Andagevaska. Jogailos įžengimas į Lenkijos karalystės sostą panaikino bet kokias lietuvių baimes, kad krikštas primetamas per prievartą. Lenkijos karūnos pasiūlymas turėjo suteikti pasitenkinimo ne tik patiam valdovui, bet ir Lietuvos politiniam elitui. Užtai politiniai interesai turėjo nuspręsti aplinkybes, kurios priedė prie Krevos sutarties. Ji pradėjo naują epochą abiejų kraštų, Lenkijos ir Lietuvos, istorijoje. Lietuvių priėmimas katalikybės tapo surištas su valstybiniu Didžiosios kunigaikštystės sujungimu su Lenkijos karalyste. Tvarkos vadinam paminėjimu, jog vienas iš emigracinių lietuvių istorikų seniai išreiškė požiūrį, jog 1385 metų aktas nėra autentiškas. Tačiau neatrodo, kad jam tai būtų pavykę įrodyti.

Krevoje sudarytoje sutartyje Jogaila pritarė pasikrikštyti lotyniškoms apeigomis, pakrikštyti visus dar nepakrikštytus savo pavaldinius ir savo žemes — Lietuvą ir Rusiją amžinai prijungti prie Lenkijos karalystės. Dėl teksto panaudoto išreiškimo: „prijungti“ (applicare) — tiesė, ir tebesitęsianti istorikų diskusija, ar tai turėjo reikšti Lietuvos inkorporaciją į Lenkiją, ar tik nustatymą ryšių tarp abiejų valstybių, kaip iš tiesų su laiku ir įvykiu. Nesigilinant į tuos ginčus, tenka tik tvirtinti, kad Jogailos įžengimas į Lenkijos sostą ir tarpvalstybinių ryšių sudarymas buvo tas realus fonas, kuriame įvyko Lietuvos krikštas.

Pasikrikštyjimas — įvykis ar procesas?

Savo „Lenkiškoje istorijoje“ Jonas Dluhošas pateikė vaizdą 1387 metų krikšto aprašymą, kuriame, anot jo, aktyviai dalyvavo karaliai.

„Lenkų karalius Vladislavas noredamas pagal pažadą, kurį po priesaikos davė sutartyje su Lenkijos karalyste ir karaliene Jadvyga, atvesti Lietuvos žmones ir žemę iš stambelystės ir pagoniškų prietarų į Vienintelio ir Tikrojo Dievo tikėjimą, pasiėmęs su savim iš Lenkijos karalystės

Gniezno arkivyskupa Bodzantę bei daug gerų ir pamaldžių dvasiškių (...) keliauja į Lietuvą, kurioje Kristus dar buvo nežinomas ir negirdėtas. Neapsiribodamas dvasiškiais kartu pasiima ir karalienę Jadvygą, kad pamatytų naująją tėvynę — naują kraštą ir žmones savo vyro, o taipogi Mazovijos kunigaikščius Siemovitą ir Jona“.

Vyko su juo — rašė Dluhošas — karališkosios tarybos nariai ir taipogi daugybė lenkų riterių ir ponų. Vilniuje susaukta me susirinkime, kuriame dalyvavo jo broliai, Lietuvos ponai ir bajorai, valdovas pristatė Lietuvos pakrikštyjimo projektą. Pirmiausia jis pasiūlė sunaikinti pagoniško kulto objektus, po to pats pamokė naujojo tikėjimo pagrindus, nes — kaip tvirtino Dluhošas — žinojo žmonių kalbą ir jo mielai buvo klausomasi. Paprasta liaudis — toliau rašo — buvo krikštijama grupėmis, kiekvieną grupę pakrikštijant tuo pačiu vardu, taigi pirmąjį vardu „Petrus“, antrąjį „Povilas“, trečiąjį „Jonas“ ir t.t. Idant palenkus žmones prie krikšto, neofitams buvo dalinami nauji rūbai, be abejojimo, kiekvienam pagal jo užimamą padėtį. Ponams ir bajorams krikštas buvo suteikiamas asmeniškai, užtai „... jie plaukė į Vilnių su žmonėmis, vaikais ir giminėmis priimti šventąjį krikštą ir patirti krikščioniško gyvenimo tiesas. Už visa tai popiežius Urbanas VI tasis palaimino patį krikščioniškiausią iš karalių“, — pabaigė savo aprašymą Dluhošas, apdovanojamas lietuvių neofitų titulu, kuris buvo skiriamas tik Prancūzijos karaliui.

Panašiai po trisdešimties metų atrodė ir Žemaitijos krikštas, kada po 1411 m. ji iš kryžiuočių valdžios grįžo po Vytauto ir Jogailos valdžią. Verta pabrėžti, kad kryžiuočių valdžia nepasijungė Žemaitijoje krikščionybės platimui. Matyti, kryžiuočiams tai buvo svarbu. Mieliau jiems buvo valdyti pagonis, šitai patiesino jų despotišką valdžią ir priešpau. Tiksliai kai ji buvo sujungta su Lietuva, ir tai su pasipriešinimu, Žemaitija tapo palaipsniui pakrikštyta.

Lotyniškasis krikštas buvo privalomas pagonims, taigi — lietuviams. Tačiau, kaip žinome, Lietuvos elito tarpe buvo nemažai Rytų apeigų krikščionių. Didžiama gausios Jogailos giminės 1387 metais buvo pravoslavai. Krokuvoje 12-tą sausio 1386 metais pasikrikštijo Jogaila su trim dar nepasikrikštijusiais broliais. Katalikų bažnyčia, įžengdama į Lietuvą kaip valdančiosios bažnyčia, siekė, ir tai suprantama, išplėsti savo įtaką. Naujai įkurta Vilniaus vyskupija jau 1387 metais buvo apdovanojama plačiomis žemėmis ir jai priklausančiais žmonėmis (apie 600 dūbų). Vyskupo valdos buvo atleistos nuo mokesčių valstybei. Tai turėjo sukurti materialinę

Mergaitės po pirmosios sv. Komunijos prie Aušros Vartų Vilniuje 1985 metų vasarą.

Nuotrauka Edvardo Šulajio

bazę katalikų bažnyčios misijai. Dėl pravoslavų atvertimo, Vytauto nuosprendis skamba šitaip: „O jeigu kuris rusinas (originalas „Rusin“, ne „Rusii“) norės savo laisva valia pasikrikštyti, tas tegu krikštijasi. O tas, kuris nenori, tepalikie prie savo tikėjimo“.

Nuosprendis racionalus ir, atsižvelgiant į pravoslavų persvarą Didžiojoje kunigaikštystėje, vienintelis imamas. Jis sudarė abiejų bažnyčių sugyvenimo pagrindą. Tačiau, iš dogmatinės pusės žvelgiant, jis kėlė kai kurių abejonių. Štai, anot bažnytinės doktrinos, krikštas galiojo neatšizvelgiant, kokiomis apeigomis jis buvo suteiktas. Užtat pereinant iš pravoslavijos į katalikybę tereikėjo išpažinti kitą tikėjimą. Tačiau dažnai katalikai kunigai, siekdami pabrėžti perėjimo svarbą, naudojo pakartotinį krikštą. Norint išvengti dogmų pažeidimo buvo naudojama tokia formulė: „Jeigu nesi pravoslaviškai pakrikštytas, tai pasikrikštyk“.

Pravoslavų perkrikštyjimas katalikų bažnyčioje sukėlė svarbių ginčų ir priešiško.

Idant krikščionybė išvirtintų lietuvių liaudyje reikėjo sukurti parapijų tinklą, o krikščioniškieji papročiai turėjo žmonių tarpe išstumti pagoniškuosius arba su jais koegzistuoti. Pavyzdžiui, ilgai išsilaikė tikėjimas, kad namuose laikomi žalčiai neša pasisekimą. Į ilgą pagoniškojo mentaliteto išsilaikymą atkreipė dėmesį XVI amžiuje — reišia, du šimtus metų po krikšto, Didžiosios kunigaikštystės istorikas ir Žemaičių kapitulos kanauninkas Motiejus Strijkovskis.

Savo veikle „Kronika Lenkijos, Lietuvos, Žemaitijos ir visos Rusijos“, jis papasakoja, kaip „... mūsų laikais Kaune atsitiko, jog per Didįjį Penktadienį bernardinas pamokslininkas Pono Jėzaus kančios prisiminimui parvaizdavo flagelaciją, tai žemaitis valstietis klausė savo draugo — o ka ten muša kunigas? Draugas atsakė, jog Poną Dieva. Ar tai ta, per kurio kaltę mums buvo nederlingi metai? (mat tokie metai pasitaikė tą kartą), draugas sako — ta. Tada valstietis suktelejo pamokslininkui: Gerai, brangus kunige, mušk tą Dieva, nes blogus rugius mums davė...“.

Pagoniškasis paprotys idėti gerimo ir maito į karštą, mums

pažįstamas iš „Senolių“, liudija šių papročių gajumą ir pajėgumą pritaipyti prie naujų sąlygų.

Istorinės pasekmės

Tiesioginė ir dramatiška Lietuvos pasikrikštyjimo lotyniškoms apeigoms ir jos sujungimo su Lenkija pasekmė buvo jėgų pusiausvyros pasikeitimas Baltijos baseine. Kryžiuočių ordinas atsidarė defensyvinėje padėtyje ir po pralaimėto Žalgirio mūšio buvo priverstas atsisakyti Žemaitijos. Po Melno taikos 1422 metais jis jau nebesudarė Lietuvos teritorijai pavojaus, anaipol, 1561 metais ordino Inflantų poskyris pasidavė Lietuvos valdžiai (po to Inflantai tapo Lietuvos ir Lenkijos protektoratu) ir kartu tapo sekuliarinis.

Svarbia krikšto pasekmė buvo lietuvių tautinių ypatybių išlikimas, nors nuo XVI amžiaus ir

prasidėjo lietuvių kultūrinė polonizacija — tačiau kol kas dar ne politinė — kuri apėmė viršutinius sluoksnius. Per sekantius šimtmečius besitęsianti magnatų ir bajorijos polonizacija nešė Lietuvai negatyvias pasekmes, tačiau XV ir XVI šimtmečių pozityviosios dar viršijo. Jogailaičių dinastijos ir monarchijos sujungta Lenkija ir Lietuva tapo Europos masto galybe. Valstybės plotas siekė 900 kvadratinį kilometrą, sudarė stambus ūkinis potencialas, vyko gyva apykaita, kuri apėmė ir kultūrinę bei ideologinę sritį. Visa tai padėjo pamatus tam aukso amžiui, kurį po Liublino unijos pergyveno bajoriškioji abiejų tautų Respublika (Rzeczpospolita).

Su šiuo 600-metiniu įvykiu Lietuva įžengė į lotyniškiosios kultūros aplinką. Netrukus po to Lietuvos jaunomenė pasirodė 1400 metais atnaujintame Krokuvoje universitete. Universiteto vadovybė pasinaudojo ta proga išgauti iš popiežiaus leidimą teologijos fakulteto įsteigimui, kuris originaliame 1364 metų įsteigimo akte nebuvo pramatuojama. Argumentas, jog fakultetas reikalingas Lietuvos evangelizacijai buvo įtikinantis. Tai liudija dabar karališkoje pilys ekspozuojama popiežiaus suteikta privilegija. Su laiku Lietuvos studentai pradėjo mokytis ir gausiuose Europos universitetuose, o 1579 metais Steponas Batoras įsteigė Vilniaus universitetą — seniausią dabar universitetą Sovietų Sąjungoje.

Atkreipkime dėmesį į dar vieną pasekmę, kuri įtaigavo visuomeninę ir politinę kultūrą ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Respublikoje. Štai ten, kur susidūrė Vidurio ir Rytų Europa bendroje politinėje valstybėje, egzistavo dvi bažnytinės organizacijos — katalikiškoji ir pravoslaviškoji. Abi buvo valdžios pripažintos ir saugojamos. Katalikų bažnyčia buvo privilegijuota. Tačiau ir pravoslavų bažnyčia turėjo užtaurę Didžiojo kunigaikščio asmenyje. Taip, pavyzdžiui, Vytautas 1415 metais Novgorode patvirtino pravoslavų metropolitą. Trisdešimtais XV šimtmečio metais privilegijos, iš pradžių taikytos tik katalikams, tapo išplėtos ir pravoslavams. Dažnai tai kartojame ir laikau, kad prie mūsų gražiausių tradicijų priklauso ta, jog kai kitur

Europoje siautė kruvini religiniai karai ir buvo laikomasi dėsno „cujus regio, eius religio (kieno valdžia, to ir religija)“, prie Vyslos ir Nemuno vyravo religinė tolerancija. Tačiau ne visada suvokiame, jog šaknys šitos tolerancijos glūdi senosios Lenkijos ir Lietuvos religiniame pluralizme. Jau kai Kazimieras Didysis įjungė Rusijos Galiciją į Lenkijos karalystę, joje taikiai sugyveno dvi religijos. Tačiau šiuo atveju Rytų bažnyčia buvo pripažinta tik viename regione, o tuo tarpu Didžiojoje kunigaikštystėje religinis pluralizmas galiojo visoje valstybėje ir dramatiškai reišėsi jos sostinėje Vilniuje, kur vieni šalia kitų kilo ir bažnyčių bokštai, ir cerkvių kupolos. Praturtinimas šito įvairovum dar liuteronų bei kalvinų šventovėmis jau tebuvo esamo pluralizmo išplėtimas, o ne kaip tik viena tikėjimą iki tol pripažįstanciose valstybėse — naujas reiškinys. Nepamirškime taipogi, jog Lietuvoje veikė dar ir musulmoniškos metetės, žydiškos sinagogos ir karaimiškos kinesės.

Dėl to Didžiosios kunigaikštystės žemėse prasidėjo abiejų bažnyčių bendro pažinimo procesas, dviejų kultūrinių sričių — lotyniškiosios ir graikiškosios-bizantiškosios sąveika ir formų bei turinio apykaita, ir šito proceso reikšmė mūsų civilizacijai neįmanoma pervertinti.

Sunku pervertinti istorinę Lietuvos krikšto ir po to sekusio palaipsnių jos gyventojų krikščionėjimo reikšmę. Tačiau ne visada mokyklose tai tinkamai įvertinti. Prieš keliolika metų tuomet dar jaunas Poznanės istorikas Marelin Kosman paruošė mokslišką, šaltiniais paremtą monografiją apie Lietuvos krikščionėjimą. Tačiau iškilo leidinybių sunkumai. Kai kuriems paleistojai tema atrodė įtartina arba jautroka. Kažkas patarė autorii pakeisti pavadinimą į „Pagonybės išlėsimas tarp baltų“ (Droga zaniku poganstva u Baltow). Sunkumai tada pranyko ir knyga 1976 metais buvo išspausdinta. Šiais laikais *Politika* redaktoriai patys ieško straipsnio Lietuvos krikšto 600-mečio paminėjimui. Tai akivaizdus pavyzdys, o gal net simbolis tų pasikeitimų, kuriuos dabar pergyvename.

(Vertė K. Almenas.)

Vertėjo pastabos:

Pateiktasis straipsnis buvo išspausdintas šiu metų 19-tame *Politika* savaitraščio numeryje. Kai prieš 20 metų buvau Lenkijoje, inteligentijos tarpe vyravo nuomonė, jog du periodinius lenkiškus leidinius verta skaityti, būtent Parizų leidžiamą *Kultura* ir Varšuvoje leidžiamą *Politika*. Kaip yra dabar, tiksliai nežinau, tačiau, atrodo, jog *Politika* išlaikė savo įtaką. Leidinio išvaizda labai panaši. Nors yra ir skirtumų: straipsniai labiau kritiškai negu buvo tadaise, spauda daug prastesnė (vietomis tiesiog sunkiai įskaitoma), o kaina šešis kartus aukštesnė. (Atsimenu, vienas iš tada *Politika* skaitytu straipsnių apibūdino infliaciją kaip kapitalistinio ūkio požymį.)

Kiekvieno atveju, išsamas straipsnis Lietuvos krikšto tema išspausdinamas oficialioje ir įtakingoje Lenkijos spaudoje svarbus jau vien iš politinio taško. Stengiausi užta, kiek tai leido mano netobulas lenkų kalbos mokėjimas, išversti jį kiek galint tiksliau. Vietomis užta sakiniai ne itin sklandūs. Tačiau, ir atmetus šiuo metu aktualų politinį momentą, straipsnis vertas dėmesio ir turinio bei požiūrio atžvilgiu. Šalia įprastinių lenkiškųjų formuluočių (apie „aukso amžių“ po Liublino unijos ir t.t.) čia stebėtinai stipriai pabrėžiamas lietuvių tautos išlikimas ir to išlikimo jungtis su lotyniškųjų krikštu. Jei ta patį rašytų lietuvis ir dar katalikas, jį tai žiūrėtumėt atsainiau. Šiuo atveju tarsi nėra priežasties įtarti, jog autoriaus žvilgsnis į istoriją yra įtaigaujamas kokių ideologinių motyvų. Gal toje pažiūroje yra tad ir nemaža tiesos.

Piligrimai artinasi prie Sv. Petro bazilikos Vatikane.

Nuotrauka Algimanto Kežio

Kulonos prie Sv. Petro bazilikos Vatikane.

Nuotrauka Algimanto Kežio

Naujas Palaimintasis ir kliūtys jam sutikti

VYTAUTAS
BAGDANAVIČIUS, M.I.C.

Kai susilaukiame palaimintojo iš mūsų pačių tarpo, kyla klausimas, kaip su juo santykiuoti. Kai ligi šiol turėjome reikalą su šventaisiais, su kuriais mus neįjungė visuomeninis ryšys, tai santykiavimas su jais reiškėsi vien antgamtinio santykiavimo būdu. Tai buvo santykiavimas su asmenybe, kurios atvaizdą matėme ant altoriaus ar šiaip kur bažnyčioje ir besireiškė mūsų maldomis ir mūsų maldų vienukiu ar kitokių išklausymu. Šis santykiavimas yra geras, tačiau nebūtinai vienintelis ir nebūtinai pilnas. Šis santykiavimas yra išstatytas pavojui prarasti labiau žmogišką ir asmeninį ryšį.

Tą pavojų gyvai vaizduoja šv. Marijos Goretti kanonizacijos proga įvykęs vienas incidentas, apie kurį praneša Yves M.-J. Congar (*Le Christ, Marie et L'Eglise*, Desclée Brouwer, 1955, p. 74). Jos kanonizacijos proga Sv. Petro bazilikoje buvo iškeltas jos atvaizdas ne su tradiciniais šventosios bruožais, bet jaunos merginos bruožais. Matyt, tos kanonizacijos reikalais besirūpinančių žmonių tarpe buvo tokių, kurie suprato čia mūsų keliamą problemą ir norėjo, kad kanonizacijos proga ši šventoji neatitoltų nuo dabartinių žmonių gyvenimo. Dėl to jie pasirūpino, kad oficialus jos atvaizdas būtų nutapytas natūralistišku būdu, be tradicinių šventųjų vaizdavimo bruožų. Tačiau kai tai buvo padaryta, netrukus žmonių, kurie dėl to išsiskaldė. Pamatę šventosios atvaizdą, jie pasipiktinę kalbėjo, kad jie norėjo pamatyti šventąją, o jiems buvo parodyta paprasta kaimietė mergina.

Būtų negerai, kad ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio beatifikacijos proga jo santykis su mūsų visuomene būtų atitolintas. Galbūt mes čia turime skirtingą pobūdį atvejį negu Marijos Goretti, nes arkivyskupas Jurgis savo statusu kaip vyskupas ir vienuolių steigėjas jau savaime yra atokiai stovintis personažas. Galbūt mes čia turime priešingo pobūdžio uždavinį, būtent rūpintis, kad Jurgis Matulaitis jo beatifikacijos proga mums pasirodytų labiau kaip žmogus, negu kaip oficialus Bažnyčios atstovas. O pagrindo šitokiam pasikeitimui Matulaičio asmenybe yra apstu. Galbūt naujai išleidžiamas jo dienoraštis kaip tik atliks tą vaidmenį. Taip pat ir visuomeninė šio asmens analizė turi bruožų, kurie ligi šiol labai mažai kam buvo žinomi ir beatifikacijos proga galbūt atsidengs.

Šios beatifikacijos proga mes susitinkame su nauju uždaviniu — saugotis nuo gyvenimo nutolimo dvasingumo. Šventumas, būdamas Bažnyčios oficialiai pripažintas, savaime yra linkęs būti pakeltu nuo gyvenimiškų šio laiko aprašų. Ir taip krikščionijoje susidaro nelaimingas sąryšis tarp šventumo ir atsitolinimo nuo gyvenimiškos tikrovės. Tačiau mūsų laikai reikalauja iš mūsų, kad mes nesitenkintume šitokia šventumo aptartimi.

Kas yra beatifikacija?

Pasak tėvo Juozo Vaišnoros, kuris buvo arkivyskupo Jurgio Matulaičio kanonizacijos bylos vad. postulatorius, t.y. viso to teisinio proceso judintojas, „beatifikacija yra parengiamasis žingsnis į kanonizaciją“. Kanonizacija yra viso proceso užbaiga. Kanonizacijos dekretas, pasak tėvo Vaišnoros, turi jau visus neklaidingo Bažnyčios sprendimo bruožus. Tačiau ir beatifikacijos dekretas faktiškai reiškia tai, kad nėra abejonės, jog čia minimas Dievo tarnas neabejotinai yra dangiškoje laimėje. Dėl to beatifikacijos procesas susideda

Arkivyskupas Jurgis Matulaitis (1871-1927)

iš daugybės kandidato gyvenimo tyrinėjimų, kad neliktų jokios abejonės, jog čia tiriamas asmuo savo visame gyvenime nėra sudaręs pagrindo abejonėi dėl jo amžinos laimės. Ne tik įvairūs dokumentai tyrinėjami, bet ir liudininkų apklausinėjimai bei liudijimai apie maldų išklausymus, kada buvo meldžiamasi prašant Dievo tarno pagalbos įvairiuose sveikatos ar kitokiuose reikaluose. Stebuklingi pagijimai yra labai techniškai patikrinami, pasinaudojant gydytojų liudijimais, kad liga natūraliai buvo nepagydoma. Arkivyskupo Jurgio Matulaičio beatifikacijos byloje vienas toks pagijimas buvo formaliai nustatytas.

Beatifikacijos dekretas reiškia, kad asmuo yra palaimintojo amžinybės būklėje. Tačiau jis dar nereikia formalaus paskelbimo šventuoju. Toks paskelbimas jau be didelių kliūčių paprastai padaromas po poros metų. Palaimintojo garbinimas tačiau yra leistinas, bet tik ribotoje aplinkoje: toje vyskupijoje, kuriai palai-

mintasis priklausė, tai vienuolių, ar tai tautai, kurios jis yra. Palaimintojo asmens vaizdavimas turi laikytis nustatytos tvarkos. Šventasis gali būti vaizduojamas su vad. aureole, šviesiu disku apie jo galvą. Palaimintasis tap negali būti vaizduojamas. Jo paveikslų fone gali būti tik spindintys kryžius.

Kaip bebūtų, beatifikacija Bažnyčioje yra laikoma lemtingu žingsniu formaliam šventumo paskelbimui. Dėl to jau ir palaimintųjų atvaizdų gaminimas yra įprastas dalykas. Jau dabar marijonai klebonai yra gavę pasiūlymą iš vienos kompanijos užsakyti palaimintojo statulą.

Kliūtys šventųjų garbinimui

Yra neapainamas religijų istorijos faktas, kad tiek liuteronizmas, tiek kalvinizmas yra energingai išėję prieš šventųjų garbinimą. Yra plačiai žinomi faktai apie šventųjų statulų išmetimus iš bažnyčių protestantizmo pra-

džioje. O ir po Antrojo Vatikano susirinkimo, nors nebuvo pasisakyta prieš šventųjų garbinimą, bet iš daugelio bažnyčių buvo pašalintos šventųjų statulos.

Liuteras yra labai stipriai iškeles žmogaus individo reikšmę krikščioniškame gyvenime. Ir tai yra didysis jo nuopelnas moderniai krikščionybei. Galbūt mes katalikai turime dar daugiau pasinaudoti tuo liuteronizmo inaisu, negu esame pasinaudoję ligi šiol.

Tačiau šis individualizmas turi vieną trūkumą, kuris taip pat yra gyvai atstovaujamas protestantų. Tai yra jų nusistatymas prieš šventųjų garbinimą. Šis jų nusistatymas yra pagrįstas tuo, kad jie šventųjų garbinime išvėlgia pavojų teisingam Dievo supratimui ir garbinimui. Nusistatymas prieš šventųjų garbinimą tačiau išduoda vieną liuteroniškąjo individualizmo trūkumą. Tas trūkumas glūdi tame, kad šis individualizmas pasilieka be savo aukštosios užbaigos, be amžinos atskiros individo laimės, be žmogaus amžino gyvenimo vertinimo, kaip individualaus žmogaus pasiekimo. Tiesa, šis pasiekimas nėra įvykdomas vien individo pastangomis, nes katalikų tikėjimas nelaiko, kad žmogus vien savo gerais darbais galėtų nusipelnyti sau amžiną laimę. Tačiau katalikiškas tikėjimas taip pat nelaiko galimu dalyku, kad pati Dievo malonė, be žmogaus pastangų, galėtų sukurti žmogui amžiną laimę.

Taigi šventumo klausimas šiandien ir katalikiškoje visuomenėje nėra be problemos. Galima sutikti žmonių mūsų tarpe, kurie sako, kad jie tiki į Dievą, tačiau šventųjų garbinimas jų tikėjimui ne tik nėra pagalba, bet yra kliūtis. Šalia to, galima sutikti žmonių, kurie kartais juokais, o kartais ir ne, sako, kad jie negalės danguje jaustis pilnai save individualiai išbaigę ir pasitenkinę, ir dėl to negalės jaustis laimingi.

Taigi, atsiradimas mūsų tarpe palaimintojo kelia prieš mūsų akis ne ką mažesnis, kaip žmogaus sampratos klausimas. Tai yra klausimas, ar žmogus, kaip individualus asmuo, gali susilaikyti tokios laimės, kuri jį pilnai patenkintų.

Antusias Vatikanas apie šventųjų garbinimą

Šis visuotinis Bažnyčios susirinkimas apie šventųjų garbinimą turi nedaug pasakyti, bet pakankamai, kad šią nuolatinę Bažnyčios praktiką pateisintų. Konstitucija apie Bažnyčią sako: „Mums labai dera mylėti šiuos Jėzaus Kristaus draugus ir paveldėjimo dalininkus, kurie yra drauge mūsų broliai ir įžymūs geradariai. Dera dekoti už juos Dievui ir nuolankiai į juos kreiptis, šaukiantis maldų bei galingos pagalbos, kai norime išprašyti malonių per jo Sūnų Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį, vienintelį Atpirkeją ir Išganytoją. Juk kiekvienas mūsų aktas, kuriuo tikrai pareiškiamo meilę dangaus gyventojams, patia savo prigimtimi yra nukreiptas ir kyla į Kristų, visų šventųjų vainiką, o per jį į Dievą, nuostabų ir garbingą savo šventuosiuose“ (nr. 50, p. 86). Toliau konstitucija skatina pašalinti piktnaudžiavimus ar perdėjimus, kurių galejo pasitaikyti. Šventųjų garbinimas neturi remtis išorinių veiksnių gausa, bet mūsų draugyste su jais ir jų pavyzdžio sekimu (nr. 51, p. 87).

Liturginė konstitucija pataria šventųjų mirties dienų minėjimą dėl to, kad tai išryškina vėlykine paslaptį (nr. 104, p. 156). Ši konstitucija leidžia garbinti tikras šventųjų relikvijas bei paveikslus. Kai kurie šventieji paliekami švesti atskiroms tautoms (nr. 111, p. 158-159).

I santykiavimą su šventaisiais šio Susirinkimo dokumentai žiūri kaip į Mistinio Kristaus kūno — Bažnyčios bendravimą. Iš šio bendravimo nėra išskirti ir tie mirusieji, kurie nėra palaiminti ar šventieji. Šventa yra mintis melstis už juos, kad jie būtų išvaduoti iš savo nuodėmių (Konstitucija apie Bažnyčią, nr. 50, p. 84-85). Apskritai, šiame Bažnyčios moksle galima išskirti mintį, kad krikščioniškas tikėjimas individualiu žmogumi domisi ne tik čia, bet ir po jo mirties.

Šventųjų nuodėmės

Yra dar viena proga šventąjį atitolinti nuo mūsų, tai suabsoliutinant šventąjį gyvenimo bruožą, padarant iš jų visiemis galiojančius gyvenimo principus. Jeigu kuris šventasis nemėgo kai kurių dalykų, tai kai kas mano, kad tų dalykų reikia nemėgti ir mums. Jeigu, kuris šventasis ypačiai ir išimtinio būdo domėjosi kokiomis nors pamaldumo formomis, tai kai kas mano, kad tos formos yra išimtinai geros, ir jeigu kas jomis nesidomėtų, tai būtų ženklas, kad jis eina priešingu šventumui keliu.

Yra dar ir kita šventųjų garbinimo silpnybė, kylanti iš jų gyvenimo aprašymų. Iš to, kad šventasis yra įgavęs visuotinio Bažnyčios pripažinimo, šventųjų biografai mano, kad svarbu yra taip jį pristatyti visuomenei, kad jame neliktų jokių silpnųjų, nekaltant jau apie nuodėmes. Klasiškas šitokios biografų laikysenos pavyzdys yra Šv. Kūdikelio Jėzaus Teresės gyvenimo aprašymas. Kai buvo leidžiami jos užrašai, jos seserys iš tų užrašų išmetė visas tos šventosios abejones, net netikėjimo prasiveržimus, palikdamos ten vien tik jos kūdikishką pasitikėjimą Dievo malone, jos išreikštą elevatoriaus įvaizdžiu. Mat ji manė, kad jei ji yra silpna savo dorinėmis pastangomis, tai Dievo malonė pakels ją aukščiau, panašiai kaip elevatorius pakelia žmones į viršutinius namo aukštus. Vėliau reikėjo nemažai redaktoriškų pastangų nukelti šventąją iš tų elevatoriaus aukštumų ir gražinti į jos užrašus tokias vietas, kur ji abejojo tikėjimu.

Ji savo dienoraštyje rašė, kaip Dievas leido jai „būti panertai i

Rūpintojėlis prie Bagaslaviškio parapijos bažnyčios, Sirvintų rajone, kurios klebonas yra kun. Jonas Kaušyla.

KRIKŠTAS

Per vėlai atėjom pas tave, Dievuli, mes, Europos užkulisio žmonės. Krauti nėsdami istorijos didžiulį, buvom paskutiniai nekrikštai, pagonys.

Buvom beraščiai, tad ir nežinojom, kad aštresnė raidė net už harda. Valdėme tautas, narsiai mes kovojom, — niekam nepalikom savo vardo.

Niekam nepalikom savo gimto žodžio, nei svajonių savo niekam neišsakėm. Užsidarėm žemė, nes mylėjom sodžių ir mylėjom beržą, siaurą lauko taką.

O prie taho liūdi tu, Rūpintojėli, ašara nurieda rytmetį miglotą. Krikštyk mus iš naujo, mus pašventink vėliai Kryžių kalno žemė, kruvinąjį Golgotoj.

Aleksandras Radžius

Detalė iš Albino Elskaus vitražų, sukurtų 1983 metais. St. Elizabeth Ann Bayley Seton bažnyčiai Shrub Oak, New York: Jungtinių Amerikos Valstybių šventoji Elizabeth Ann Bayley Seton (1774-1821) su vyru William ir jų pen-

kiais vaikais New Yorke 1803 metais. Pasaulietė, žmona ir motina, vyrui mirus — moterų vienuolių įsteigėja. Katalikų Bažnyčios šventąja buvo paskelbta 1975 metais.

nepermatoma tamsa. Ir dangus, kuris man anksčiau buvo laukiamas dalykas, pasidarė niekas daugiau, kaip konfliktas ir kancija. Ir šis bandymas tęsėsi ne kelias dienas, o kelias savaites“ (*Autobiography of St. Therese of Lisieux*, New York: Kennedy, 1958, p. 254). Panašiu liūdesio priepuoliu šventoji yra išgyvenusi ir daugiau, tačiau ji savo gyvenimo stiliaus nekeitė ir dėl to buvo pripažinta šventąja. Ir kaip kovos su nevirtim pavyzdys yra labiau vertinga mūsų laikais, kai nevirties pradeda atsirasti labai daug, pavyzdžiui, jaunuolių savižudybės.

Iš tikrųjų net didieji šventieji nebuvo laisvi nuo nuodėmių. Užtenka prisiminti tik apaštalo Pauliaus, apaštalo Petro ir šv. Augustino nuodėmes. Šventumo esmė sudaro ne tiek neturėjimas nuodėmių, kiek sugebėjimas susitvarkyti su savo nuodėmėmis.

Buvo pasakojama Lietuvoje apie prof. Prana Dovydaitytį, kad jis rengėsi rašyti knygą apie šventųjų nuodėmes. O Tomas Akvinietis iš viso turi labai dalykišką pažiūrą į žmogų ir į žmogaus nuodėmingumą žiūri kaip į būdingą jo laisvės aprai-

šką. Dėl to jis perspėja, kad „apie joki žmogų negalima turėti pažiūros, kad jo gerumas yra neklaidingas. Net šventausio žmogus, kaip paaiškėja, kartais yra suklupęs“ (*Summa Contra Gentiles*, 54, Leonida editio, p. 414). Dėl to, kai mes sutinkame palaimintąjį iš mūsų tarpo, mes, be abejo, galime ir turime juo džiaugtis ir gerėtis, bet kartu reikia saugotis pavojaus padaryti jį svetimu žmogui.

Susitikdami su palaimintuoju iš mūsų pačių tarpo mes akivaizdžiai susitinkame su Dievo veikimu mūsų pačių tarpe, šioje lietuvių tautos situacijoje. Tas Dievo veikimas mūsų gyvenamoje aplinkoje yra formaliai paliudytas vyriausio Bažnyčios autoriteto. Oficialus palaimintuoju pripažinimas žmogaus, kuris kartu su mumis išgyveno lietuvių tautos pabudimą nepriklausomam gyvenimui, kuris kovojo už lietuviškumą taip, kaip mes jį suprantame, yra didelė Dievo malonė šių laikų lietuvių tautai. Daugelis mūsų problemų buvo ir palaimintojo Jurgio Matulaičio problemos. Dėl to ir šią beatifikaci-

(Nukelta į 4 psl.)

Baltų literatūrų konferencija

ALINA STAKNIENĖ

Gegužės 14-17 dienomis, po laida Ohio padangė, naujame, erdviame konferencijų centre „Fawcett Center for Tomorrow“, Ohio State universitete, Columbus, Ohio, įvyko Baltų literatūrų konferencija. Ją globojo Slavistikos ir Rytų Europos studijų centras. Konferencijai dalyvavo apie dvidešimt literatūrologų ir lingvistų, kurių dauguma — pabaltiečiai mokslininkai iš įvairių JAV ir Kanados universitetų.

Šios konferencijos organizatoriai buvo prof. Rimvydas Šilbajoris, Slavistikos ir Rytų Europos kalbų bei literatūrų katedros vedėjas, ir prof. Ilse Lehistė, Lingvistikos katedros vedėja Ohio State universitete. Abu yra buvę AABS, Baltų studijų puoselėto draugijos, pirmininkai. (Panašią konferenciją jie buvo šiame universitete surengę be rugsėjo prieš dešimt metų.)

Ši karta tematinį branduolį sudarė literatūros ryšiai su socialine aplinka, su visuomene. Įvairiuose pranešimuose buvo nagrinėjami tokie klausimai: kaip istorinis romanas santykiuoja su istorija, kaip tautos atmintyje išlieka mitologiniai, folkloriniai simboliai ir šiandien pagėja išreikšti sudėtingus žmonių santykius, kaip pasaka, žaismingais vaizdais, atspindi socialinio gyvenimo bei žmogaus egzistencijos problemas, ir daug kitų temų.

Konferencija buvo suskirstyta į keturias „žanrines“ sesijas: teatras, proza, poezija, lingvistika. Šiai pastarajai sesijai vadovavo lituanistas David F. Robinson. Kitom sesijom — Ilse Lehistė, Valdis Zeps, Vaira Freibergs ir Valters Nollendorfs, kuris taip pat skaitė įdomų izanginį pranešimą — „Baltų literatūrų egziliškumas“.

Poezijos sesijoje Rimvydas Šilbajoris analizavo poetinio laiko ir erdvės universalumą šiuolaikinių Lietuvos poetų Gintaro Patacko ir Vytauto Bložės kūryboje, išryškindamas įvairias jų eilėraščių erdves ir laiko plotmes, transformuotas formas. Prisiminė ir kitus Lietuvos poetus — Juditą Vaičiūnaitę, Sigitą Gedą, Eduardą Mieželiatį, kurių poezijoj randam universali civilizacijos kontekstą, kultūros istoriją ir lietuvišką dvasią. Minėjo ir išeivijos poetų (Henriką Radausko, Alfonso Nykos-Niliūno ir Tomo Venclovos) universalumą.

Daktarė Žilvė Gimbutaitė iš Los Angeles, nagrinėdama mįslės-metaforas moderniojo lietuvių poezijoje, daugiausia gilinosi į Aldonos Vėscūnaitės kūrybą. O Jutą Kitching (iš Vancouver) kalbėjo apie ilgo amžiaus sulaukusios, neseniai mirusios estų poetės Marie Under poetinius įvaizdžius. Jos vyras Laurence Kitching (iš Hawaii universiteto) savo pranešime „Vercingetorix: literatūra versus istorija“ nagrinėjo esto poeto Jaan Kaplinskio istorinę poemą — pralaimėjusio galų vado Vercingetorix žodį Cezariui, Galijos užkariautojui. Kitching išryškino įvairias aluzijas, kurios suteikia šiai poemai šiuolaikinį kontekstą;

... Mirė visi tie, kurie buvo verti gyventi Arvernijos žemėje / o su tais, kurie išliko / aš nenoriu gyventi. Aš žinau, kas bus, aš juos matau / besimokančius savo viešpačių kalbos, užmirštančius tėvų šnektą (...) Aš juos matau, kaip romėnus, glaudžiančius pilietybės dokumentus prie krūtinės (...) Mane užplaukė negyvas kapitulis, / bet mano meilė ir mano pyktis / negali būti nužudyti. / Mano pyktis liks gyvas / akauti lyg peleda amžių glaudumoj / (...) Pražūtis Tau ir tavo nepasotinamam miestui, Cezari, / (...) Tavo valstybė ateis ir praeis...

(Mano vertimas — A. S.)

Prozos sesijoje Audronė Barūnaitė-Willeke iš Miami universi-

Praėjusių metų AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies) suvažiavime gegužės 29-31 d. University of Wisconsin-Madison: prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, prof. dr. Ilse Lehistė ir dr. Romualdas Misiūnas. Nuotrauka Vidos Kuprytės

teto (ne Floridoje, o Oxforde, Ohio) labai įžvalgiai ir įdomiai analizavo neseniai iš Lietuvos pasitraukusio Sauliaus Tomo Kondroto kūrybą, subtiliai narpliodama jo simbolinius, mitologinius įvaizdžius, kurie išreiškia mirties, blogio, moralinės korupcijos problematiką. Ji išryškino Kondroto ciklišką laiko supratimą, istorijos kartojimosi, testinumo sąvoką — apskritimo ar spiralės linijine forma.

Romane *Žaltio žvilgsnis*, anot jos, prasimuša tragiškas žmogaus nepajėgumas balansuoti racionalųjį ir sensualių pradą. Antrajame romane — *Ir apsiūkauks žvelgiantys pro langą* vaizduojamas miestas Sniegovijs,

kuris sustingsta diktatoriaus valdžioje. Išminčius Etanos sūnus, diktatorius, tai naujasis Kainas, o nužudytas posūnis — tai Abelis. (Pirmajame romane ryškia Judo Iskarijoto tema). Šiame romane, anot prelegentės, taip pat vaizduojama praraža tarp žmogaus ir gamtos, kurią jis išniekina.

Smaikščiu, humoristiniu stiliumi parašyta, bet giliai prasminga Julijaus Kaupo pasaka „Kaip velnias Juoduodegis blogais keliais nuėjo“ nagrinėja Alina Staknienė (iš New Yorko). Ji išryškino pasakojimo ironiškas paraleles ir parodė, kaip įvairios užuominos, intertekstiniai ryšiai (su kitais rašytais ir nerašytais tekstais bei

su bendrąja kultūrine aplinka, „didžioju tekstu“) sukelia skaitytojo samoneje aliuzijų apie dabartį ir naujų kontekstų.

Vaira Freibergs (iš Montrealo universiteto) lygino latvių rašytojo Karlio Zariņš istorinio romano *Kaugurieši* įvykius ir charakterius su jų vaizdavimu istoriniuose šaltiniuose.

Teatro sesijoje apie Rygos teatrą kalbėjo žinomas baltų dramos specialistas Alfreds Straumanis, kuris vadovauja baltų dramų projektui Southern Illinoiso — Carbondale universitete. Ten pastatė nemažą dramų, įskaitant Antano Škėmos „Ataraxia“. Jis yra išleides keturis toms baltų dramų angliu kalba

ir dabar ruošia antrąjį tomą baltų teatro bibliografijos. (Ieško pagalbininko lietuvių teatro bibliografijai rinkti, kaip paaikšėjo privačiame pokalbyje. Gal yra ta sritis susidomėjusių, kuriems prieinami šaltiniai?) Apie latvių teatrą ir dramaturgus taip pat kalbėjo Biruta Cap ir Juris Silenieks.

Teatro sesijoj turėjo dalyvauti ir sociologas Vytautas Kavolis, bet negalėjo atvykti. Jo pranešimą, kurio tema buvo „Beprontami išeivijoj ir sovietinėje Lietuvoje“, paskaitė Rimvydas Šilbajoris. Kavolis čia sugretino dvi modernias „psichodramas“: Lietuvos dramaturgo Juozo Gliniskio veikalą „Grasos namai“ su Antano Škėmos vienaveiksmiu „Kalėdų vaizdelis“, kur yra keliamas klausimas, koks žmogus tikrai yra, ir koks jis turi būti visuomenėje (kokią rolę vaidina ir kokią kaukę užsideda).

Lingvistikos sesijoj buvo keturi pranešimai, kurie vienaip ar kitaip siejosi su literatūra (ar jos ryšiais su socialine aplinka). Lietuvių kalboj labai gausių dalyvių suvokimą trijų išeivijos poetų kūryboj, statistinių lentelių pagalba, pavaizdavo Antanas Klimas (iš Rochester universiteto, New York). Jis palygino dalyvių skaičių trijų išeivijos poetų — Aisčio, Bradūno ir Nagio eilėraščiuose su dalyvių naudojamu Lietuvos poetų, Vaičiūnaitės, Bložės ir Mieželiatį, kūryboj ir gavo panašų jų bendrąjį vidurkį: 14:1 ir 15:1 (tai yra, iš 14 ar 15 žodžių 1 buvo dalyvis). O išeivijos jaunųjų poetų bendras vidurkis — knygoje *Keturis* buvo tik 27:1 (bet Lietuvoj užaugusios jaunos poetės Jolantos Malerytės skaičius buvo 18:1). Individualių rašytojų skaičiai (tik jaunesniųjų, tiek ir vyresniųjų) gerokai įvairavo. Kai kurių Nagio eilėraščių „statistika“ buvo 8:1, ar net 4:1, o Gintarės Remeikytės — tik 49:1. Apie

poezijos kokybę Klimas iš to jokių išvadų nedarė ir iš viso kūrybos nekommentavo.

Latvių žodinių ir rašytinių pasakojimų keliais aspektais palygino lingvistė Dzinta Bond, o Valdis Zeps (iš Wisconsin universiteto Madisone) analizavo latvių poeto Medenio liaudiško-klasikinio metro lauzymą. Ilse Lehistė, kuri yra fonologinės lingvistikos srities specialistė, davė kelių estiškių eilėraščių akustikos analizę. Ši mokslininkė jau įsėina į pensiją ir buvo paties universiteto pagerbta specialia sesija sekmadienio priešpiej bei po to iškilmingais pietumis. Apie jos nuveiktus mokslinius darbus kalbėjo kolegos iš Ohio State universiteto ir taip pat Victor Terras iš Brown universiteto, Rhode Island.

Šeštadienio vakare buvo surengtas poezijos skaitymas, kuriame dalyvavo tikti jaunas lietuvis poetas iš Montrealo, rašantis angliskai ir prancūziskai. Tai buvo Raymond Filip (Pilipauskas). Jis yra išleides jau penkis eilėraščių rinkinius ir yra gerai žinomas Kanadoj, kur jo kūrybos galima rasti įvairiose antologijose.

Šiuolaikine tematika, bendražmogiškais rūpesčiais ir įtaigiu, nelauktu asociacijų bei minčių šuolių pilnu poetiniu sakiniu jis patraukė klausytojų dėmesį (ir jį išlaikė pilnas dvi valandas). Jis ne tik skaitė, bet ir atvėrė save kaip žmogų — su autoironija aptarė savo eilėraščius, vaizdžiai nupiešė vieną kitą biografine detale.

Ši konferencija buvo gerai suorganizuota ir vyko labai sklandžiai. Joje atsilankė ir Columbus apylinkėse gyvenančių pabaltiečių. Konferencijos dalyviams ir svečiams Rimvydas Šilbajoris (su žmona Milda), o taip pat ir Ilse Lehistė savo namuose surengė jaukius priėmimus. Viskas praėjo pakilia nuotaika.

Apie Bažnyčią Lietuvoje

Tarptautinis tyrimų ir informacijų centras Briuselyje, Belgijoje, leidžia trimestrinį žurnalą *Pro mundi vita*, kurio 1985 m. trečias numeris buvo paskirtas dabartinei Lietuvos Katalikų Bažnyčios būklei aptarti. Visa šio numerio medžiaga (24 psl.) suskirstyta į 12 skyrelių, kuriuose trumpai, bet gan išsamiai aptariama audringa Lietuvos istorija, dabartinė Bažnyčios būklė, rezistencija, švietimas, dorovinis nuosmūkis, Vatikano Rytų politika, vyskupų laikysena. Duodama plati bibliografija, keli aktualių dokumentų tekstai ir vyskupų chronologija. Pagrindiniai žinių šaltiniai yra *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, Vytauto Vardžio *The Catholic Church in Soviet Lithuania*, Michael Bourdeaux *Land of Crosses*, B. Colorado *East European Monographs* (Columbia University Press) ir daugelis kitų veikalų bei straipsnių.

Aptariant dabartinę Lietuvos visuomenės būklę, pabrėžiamas tradicinis lietuvių šeimos irimas. Dėl daugelio priežasčių vyrauja vienavaikės šeimos. Lietuvos gyventojų prieauglis yra tarp žemiausių ne tik Sovietų Sąjungoje, bet ir Europoje. Labai paplitusios skrybys. Dėl tų negerovių plitimo Lietuvos katalikai kaltina komunistinę santvarką, ypač jos mokyklą, kurios demoralizuoja jaunimą. Pailpės girnavimas ir nusikalstamumas. Visa tai veda į dvasinę tuštumą. Tos negerovės, besireiškiančios ir visoje Sovietijoje, kelia kompartijos vadų rūpestį. Jų tarpe atsiranda galvojančių, ar nereikėtų liautis persekioti religiją ir su jos pagalba užpildyti esamą dvasinę tuštumą ir sustiprinti visuomenės pasijusią dorovę. Būdinga, kad Sovietijoje neleidžiama viešai įžeidinėti stačiatikybės, nes tai laikoma pačios Rusijos įžeidimu.

Sao Paulo lietuvių klebonas kun. Pranas Gavėnas šį leidinį perspausdino ir jį platina brazilų inteligentų tarpe, nes iki šiol vis dar nėra portugalų kalba informacinio leidinio apie Lietuvą.

P.G.

NAUJI LEIDINIAI

• **ŠVIETIMO GAIRĖS** Nr. 37 (1987 gegužė). Lietuviškojo ugdymo žurnalas mokyklai ir šeimai. Išėina keturis kartus per metus. Leidžia JAV LB švietimo taryba. Redaktorius ir administratorius: Juozas Placius, 3206 West 65th Place, Chicago, IL 60629. Prenumerata — 5 dol., atskiras numeris — 1.50 dol.

Juozas Masilionis rašo apie švietimo tarybos veiklą. Toliau skaitytojai supažindinami su lietuvių kalbos programa pradžios mokyklos aštuonioms skyriams. Mintis programa išspausdinti kilo dėl to, kad daug mokytojų gal net nežino, kokios yra tos lietuvių kalbos programos. Pažymima, kad programa skirta lietuviškai kalbantiems mokiniams. Silpnai lietuviškai kalbantiems reikės naujos programos, kuri tiktų jų kalbiniam išsilavinimui. Reikia naujo vadovėlio pradedantiems lietuviškai mokytis.

Straipsnyje „Auklėjamieji pavyzdžiai“ surinkta auklėjamųjų istorijų — anekdotų su paaikšnimais. Išvada: „Reikia organizuoti vaikų veiklą. Atkreipti dėmesį į vaikų prašymus, juos pagerbti. Jūs reikite laikyti žmoniškais, o ne kokiais nors žemais sutvėrimais“. Trumpame straipsnyje pateikiamas A. Sabaliausko mintys apie lietuvių kalbos reikšmę. Dr. Jonas Račkauskas iškelia atities uždavinius tautinio auklėjimo srityje. Kun. Antanas Saulaitis, SJ pateikia dešimt minčių apie lietuvių ir kalbų mokėjimą. Pasilūpas žodžių žaidimas. Juozas Masilionis kviečia dalyvauti mokytojų, tėvų ir jaunimo studijų savaitėje Dainavoje š.m. rugpjūčio 16-23 d. Registruotis iš anksto pas studijų savaitės vadovą Juozą Masilionį, 4632 South Keating Avenue, Chicago, IL 60632. Numerio užsklandai: švietimo darbuotojų tarpe — ligos ir mirtys.

Naujas Palaimintasis ir klišutys jam sutikti

(Atkelta iš 3 psl.)

cija mes galime žiūrėti ir kaip į mūsų įvairių pastangų, tiek tautinių, tiek visuomeninių, kiek jos yra teisėtos, tam tikrą pripažinimą iš Dievo pusės.

William James pažiuos i šventuosius

Po to, kai mes pasidarėme šias kritiškas pastabas apie šventuosius, nėra mums pavojaus susipažinti su įžymaus JAV filosofo Wiliam James, pragmatizmo filosofijos kūrėjo, pažiuromis apie šventuosius. Šventiesiems jis yčią paskyręs gana daug dėmesio savo paskaitose Edinburghe, skaitytose 1901-1902 metais. Mes čia negalime pilnai apžvelgti jo požiūrio į šventuosius, su kuriuo ne visada būtų galima sutikti. Apkritai, jo paskaitose priskiriamas mažavertiškumo bruožas šventiesiems, ypač kad jis apžvelgia ne tik oficialius katalikų šventuosius, bet ir įvairius protestantų mistikus. Studijuodamas žmogaus religines patirtis, jis, be abejo, šventumo klausimo negalėjo išvengti.

Į šventumą Wiliam James žiūri ne kaip į žmogaus vertybę apskritai, bet kaip į tam tikro charakterio žmonių savybę. Tai yra žmonės, kurie pasižymi stipria dvasia, polinkiu į keistenybes ir menku protu (*Varieties of Religious Experience*, New York: Modern Library, 1922, p. 333). Su šitokia pažiūra į šventuosius, žinoma, mes negalime sutikti, nors galime sutikti, kad ir nedidelio protinio pajėgumo žmogus gali būti šventas, kaip ir toks žmogus, kuris neturi jokio polinkio į keistenybes.

Apie savaip suprastų šventųjų vertę gyvenimui Wiliam James sako: „Mes didžiuojamės, kad yra

tokių kraštutinio jautrumo žmonių, bet mes susilaikome nuo patarimo sekti jų pavyzdžiu“ (p. 332). Jis patartų sekti šitokio pobūdžio šventumą: sveiko proto šventumas, kuris laikosi žmogiškos tvarkos, gali mums padėti apsispręsti, kaip toli religiniai įstatymai gali būti žmogiško veikimo idealu (p. 324). Galima pas Wiliam James rasti šitokių šventumo vertinimų: „Mes galime sutikti, kad žmogiška meilė, kuris sutinkame visuose šventuosiuose ir didelis jos perteklius, kurio sutinkame kai kuriuose šventuosiuose, yra tikrai kūrybinė, visuomeninė jėga, siekianti tikros dorybės poaukščio...“ (p. 362).

Tačiau šventųjų pasinaudojimas priklauso nuo jo sekejų: „Kuris nors individualus šventasis gali būti gerai ar blogai pritaikytas bet kuriose aplinkybėse“ (p. 67). Tačiau, apskritai, Wiliam James šventųjų vertinimo matas yra tik ekonominis: „mes turime čia neužmiršti, kad svarstydami šventumą, kaip idealų žmogiškumo tipą, mes turime jį matuoti pagal jo ekonominius santykius“ (p. 66). Ir tą ekonomiskumą jis mini ne kartą.

Kaip studijuoti palaimintąjį Jurgį Matulaitį?

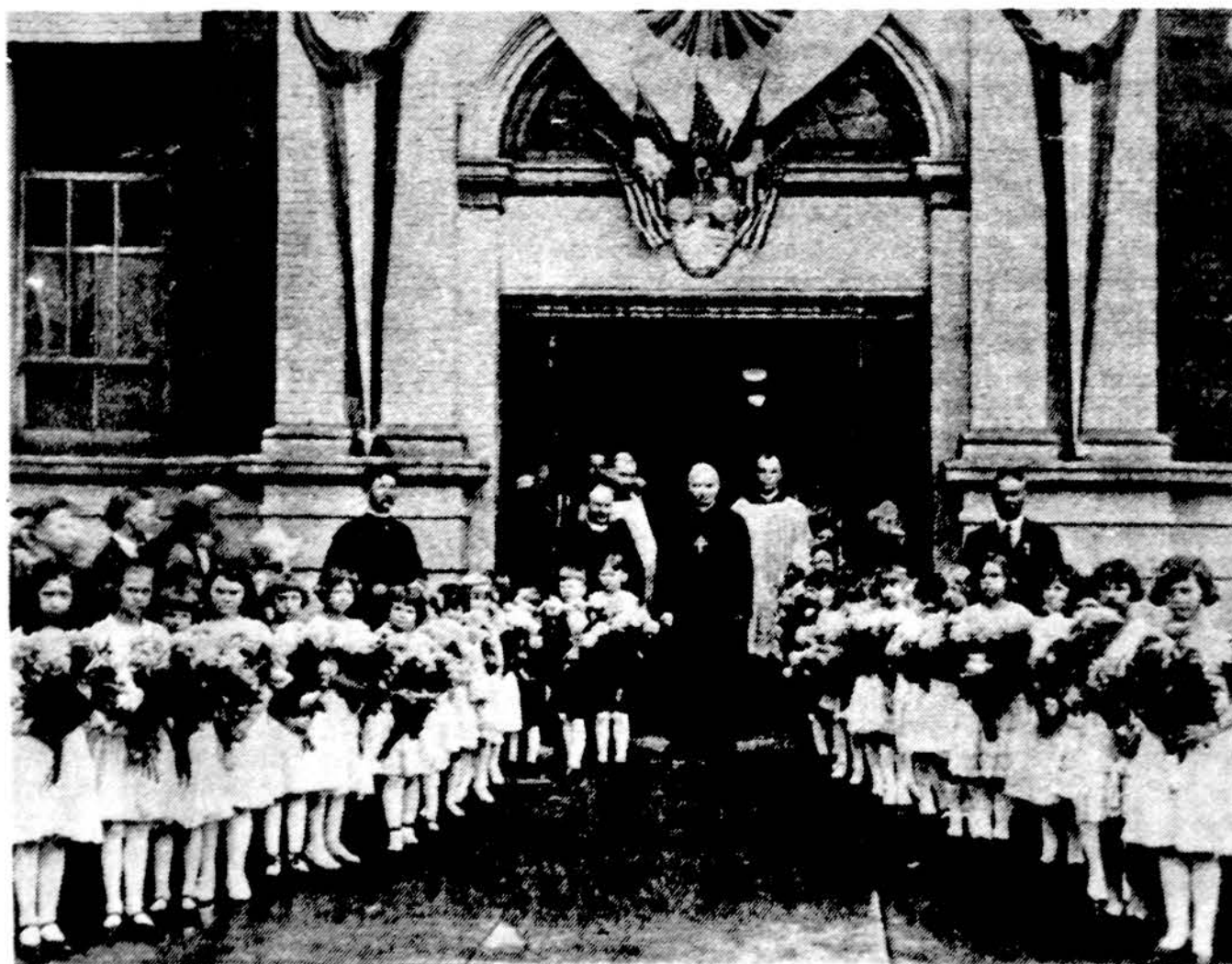
Kartais kai kurių šventųjų pripažinimui ir pilnam atradimui reikia šimtmečių. Matulaitis savo pripažinimo susilaukė gana anksti, praėjus vos 60 metų nuo jo mirties. Tačiau visuomeniškai jį pažinti ir įvertinti taip pat reikės ilgesnio laiko. Svarbu tačiau yra, kad jo studijavimas išsų būtų pastatytas ant tinkamo kelio. Nebūtų laimingas Jurgio Matulaitio pažinimo kelias, jeigu būtų sustelkta tik prie kai kurių jo gyve-

nimo bruožų, bet palikta nuošaly kiti. Matulaitio asmens veikla yra labai šakota, dėl to būtų siūlytina tam tikrą jo studijų schemą, arba planą. Man, šiek tiek susipažinus su jo gyvenimu ir veikla, siūlosi šešios skirtingos temos jam studijuoti. Jos yra šitokios:

1. Matulaitis sociologas — visuomeninių problemų studijuotojas ir visuomenės organizatorius; ypač jo veikla Lenkijoje.
2. Matulaitis vienuolių organizatorius.
3. Lietuvos bažnytinės provincijos organizatorius.
4. Matulaitis — mistinės maldos žmogus.
5. Matulaitis — kovotojas su lenkiškumu.
6. Matulaitio lietuviškumo samprata.

Jo mistiniam gyvenimui pažinti yra naudinga Stasio Ylos knyga *Jurgis Matulaitis*. Jo kovai

su lenkiškumu pažinti daug medžiagos yra Antano Kučo knygoje *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius*. (Chicago: „Draugas“, 1979). Su jo vienuolinio gyvenimo samprata susipažinti pagalbės Vytauto Bagdanavičiaus paskaitų rinkinys *Vienuolinis gyvenimas arkivyskupo Jurgio Matulaitio sampratoje* (Putnam, Connecticut: Immaculata Press, 1975). Jo visuomeninė veikla nušviečiama Vytauto Bagdanavičiaus straipsnyje „Arkivyskupas Matulaitis — visuomenininkas“ (*Tėvynėsargas*, 1984, p. 19). Matulaitio sukurta Lietuvos bažnytinė provincija dar nėra niekieno bandyta giliau pasvarstyti. Tam darbui medžiagos reikės ieškoti Vatikano archyvuose ir ano meto lietuviškoje periodikoje.

Arkivyskupas Jurgis Matulaitis sutinkamas Aušros Vartų parapijoje, Chicagoje, 1926 metais.